

LA TRADICIÓ I L'EDUCACIÓ

MARTÍ TEIXIDÓ

Societat Catalana de Pedagogia

1/ Al principi era la tradició: pràctiques, coneixements, costums, creences amb funció hominitzadora per fer de l'animal, l'animal humà. Actes rituals i relats envoltats de simbolisme eren interioritzats per l'horda, tribu o comunitat. Així, l'animal biològic nascut, esdevenia animal del grup humà que ha anat acumulant experiències, coneixements i formes de vida.

En l'evolució, a la tradició segueix la socialització civilitzadora. Es fixen actes socials i normes que tots el membres del grup o comunitat han de seguir i complir. Tenen prou base racional, però es compleix i no es discuteix. Seguint l'evolució cultural, s'arriba a l'educació amb projecte d'humanització, harmonitzat amb la socialització i la tradició; sense contradicció

La Il·lustració occidental del segle XVIII qüestiona l'autoritat absoluta de la tradició, la sotmet a crítica racional, manté la tradició en tot allò que és raonable i malda per eliminar la superstició que havia fet crosta en moltes tradicions entre les classes populars i potser es mantenia interessadament per classes dominants. La modernitat accelera els processos de canvi, d'innovació i va menystenint la tradició. «... hi ha en efecte una novetat radical en la nostra vida social comparada amb el passat: el desprestigi de la tradició, del deure ser cristal·litzat, com a font de saviesa, de

legitimitat i de guia per a l'acció. I en paral·lel, la passió pel canvi, per qualsevol canvi, per la idea mateixa del canvi en forma relativament independent de la consideració de quins són les avantatges o desavantatge que aquest canvi pugui generar» (Marina Subirats)¹.

La postmodernitat vol corregir els excessos de la modernitat racionalista i promou una subjectivitat sense límits, una explosió de personalisme sentimental. La nostàlgia retorna al passat i exalça la tradició, totes les tradicions pel sol fet de ser tradicions, cal recuperar totes les tradicions.

Les tradicions, en molts casos, són recuperades sense parar esment al contingut i la finalitat i, deslligades d'una visió global de la societat, esdevenen objecte de consum de masses, omplen el temps de lleure i festa. Ara apunten a una socialització perifèrica: actes socials rituals, es comercialitzen. Com més s'estenen, més es practiquen. Es fa allò que «tothom fa» i com a autoritat anònima es percep com que «s'ha de fer».

Igual com la cultura popular que ha estat refugi de la ideologia o creences de qui la recuperava (Ignasi Roviró)², les tradicions s'han recuperat segons interessos nostàlgics o ideològics i hi ha pocs indicis que s'hagi fet pel seu valor de construcció social i personal actualitzant-les segons el context actual.

No tractarem de la tradició en el sentit ple que configura una cosmovisió i sentit de la vida sinó de les tradicions primàries, les tradicions populars, les més senzilles però que també han d'aportar el seu fons de sentit i visió. Les

1. Marina SUBIRATS, «La sociedad del conocimiento y las dificultades de su producción», a *La sociedad de la ignorancia*. Barcelona: Península, 2011.

2. Ignasi ROVIRO a *Col·loquis de Vic III, La Cultura*. Universitat de Barcelona, 1999, p. 127.

tradicions repetides circularment com a rituals viscuts amb ambientació i símbols inculquen modes de pensar, de sentir i de gaudir o de patir. Aquest és el coneixement que ens aporten els estudis demo-etno-antropològics que després d'una acurada observació participant permet fer una anàlisi i valoració.³

2/ Contràriament a l'època anterior, en l'actualitat, l'escola s'apunta a la innovació, tot ha de ser innovació. L'educació es distancia de la tradició però no es pot deslligar l'educació de la tradició. L'educació és en primer lloc tradició, tradició que cal revisar, renovar, actualitzar i en alguns casos substituir i innovar.

En la pràctica, l'educació escolar ha recuperat tradicions, particularment a Catalunya a causa de l'espanyolització dels anys de dictadura. Ara l'escola alimenta tradicions ancorades en el passat, que no es revisen en molts casos.

Responen a una societat rural, molt lligada als cicles de la natura en unes condicions de vida de subsistència. Sent important que l'escola doni a conèixer les tradicions, les transmeti, s'hauria de trobar la manera que responguin a l'actualitat perquè tinguin valor d'aprenentatge i d'interiorització de conductes. Ara potser queden en festa molt externa i han perdut la càrrega de contingut socialitzador i educatiu que poden aportar.

Fem-hi una ullada: La castanyada com a festa de tardor pot fer-se amb temperatura d'estiu, s'observen els fruits de tardor però ha quedat deslligada de la consciència de la mort i de la memòria dels qui ens han precedit en la vida. Algú, molt sàviament, va pensar que quan els arbres perden la fulla i les ventades ens colpeixen és bon moment per ado-

3. Bernardo BERNARDI, *Uomo, cultura, società*. Milano: FrancoAngeli, 1991.

nar-nos que la vida passa. Les carabasses enllumenades han arraconat el sentit cant: Oh! quan els sants marxin plegats. <http://www.edu365.cat/castanyada/>

Del Nadal, el cagatió ha sortit de la intimitat i recolliment familiar i es reproduceix massivament a l'escola, a l'esplai o al carrer promogut pels ajuntaments. És difícil valorar l'escalf de la llar de foc i la màgia de les flames com a energia. Hem fet una olla barrejada amb cagatió, Pare Noel, arbre sempre verd, pessebre. Els Reis, transposició ideològica dels Savis Mags o estudiosos no és el test popular d'intel·ligència per posar a prova la llestesa dels infants (molt abans de la psicologia) i esdevé espectacle massiu i consum desmesurat. <http://www.xtec.cat/~mgil2243/material/nadal/nadal.htm>

El carnaval és la tradició més desajustada. Al rigor de la quaresma religiosa i a l'autoritat indiscutible s'imposaven un dies de contestació, provocació i disbauxa però ara en una societat on ja es discuteix i es provoca regularment la festa pren formes extremes o també superficials. <http://www.edu365.cat/carnaval/>

La primavera recull la recent tradició dels jocs florals de poesia i literatura en el sentit més verdaguerià vuitcentista quan avui la sinergia entre paraula, música, llum imatge, moviment i art plàstic, inclosa l'animació, constitueixen una nova forma amb les TIC per projectar la tradició amb creativitat. <http://xtec.gencat.cat/ca/centres/alscentres/premis/jocsflorals/>

Amb aquestes tradicions nostrades, caldrà veure com s'incorporen o s'associen elements de tradicions de famílies novungudes, en homeomorfisme, en complementarietat i no en contraposició. La diversitat d'origens culturals exigeix repensar amb propostes creatives que compleixin la funció d'unitat sens perjudici de la diferent identitat. Però no ens hem d'autoenganyar amb el mite del diàleg de civilitzacions. «La civilització, recorda encara Lévi-Strauss, implica la coexistència de cultures oferint entre elles el mà-

xim de diversitat, i consisteix tanmateix en aquesta coexistència» cita Debray afegint que és gratificant trobar a Andalusia el símbol poc o molt maquillat però real de la coalició entre jueus, cristians i musulmans⁴.

3/ La humanització avui s'ha de generar entre la tradició, avui les tradicions diverses que coexisteixen al mateix territori, i la innovació, avui innovacions tecnològiques que modifiquen les formes de vida personal i social⁵. Ja no podem pensar en la uniformitat, en una única cosmovisió i sentit de la vida i cada persona haurà de fer el seu projecte personal en un marc social que aporta una tradició de referència necessària per a no caure en desorientació total.

La família aporta una tradició pròpia, emocional, viscuda.

L'escola ha d'aportar el valor de la tradició; la pròpia nostra, la del territori amb perspectiva evolutiva com a eix vertebrador i una ment oberta a entendre les altres tradicions presents. Aprendre de la diversitat de tradicions (formes i rituals) per a expressar les emocions humanes més fondes.

Descobrir les invariants humanes front a la diversitat cultural. No hi ha valors i sentiments universals però sí que hi ha emocions vitals comunes. Una educació en la diversitat cultural i la unitat vital humana. L'escola esdevé l'àgora, comuna i ben primerenca, de diàleg intercultural que pot contribuir a fer aflorar el diàleg entre les famílies, agrupacions religioses i tradicions culturals.

4. Régis DEBRAY, *Un Mithe contemporain: le dialogue des civilisations*. Paris: CNR, 2007, p. 55.

5. Vegeu Raimon PANIKKAR, *El ritme de l'ésser. Opera omnia*, vol. X, tom I, p. 569: «El que m'interessa, però, és simplement destacar la necessitat d'una nova kosmologia i reconèixer que les tradicions teistes són incapaces d'enfrontar-se a l'actual condició humana i de la terra. En una línia semblant, molts altres pensadors intenten també adaptar la religiositat moderna al món de la tecnociència».

Aquesta comesa no pot ser una racionalització pura. La tradició aplega polifonia de llenguatges: corporal, musical, plàstic, dramàtic i l'humor necessari per encarar la relativitat sense enuig. «Les revolucions liberals i burgeses i l'entronització de la deessa Raó i la cosmovisió moderna suposa una reocupació de l'espai de la dama Estultícia. El procés de racionalització, en els termes desenvolupats per Max Weber, afirma Zijderveld, suposa la fi del boig bromista medieval, la seriositat i la fredor de l'ordre burgès s'imposa als espais de broma pública previs a l'edat moderna»⁶.

Caldrà que tothom conegui la diversitat de tradicions, que no li siguin estranyes i que copsi l'esperit comú a tots els humans, el mateix esperit de la natura com ho cantava Hölderlin.

«Així viuen ara els antics, com a homes ben lliures, com a éssers segurs de la força que tenen, del tot refiats del futur: aquells que com aus migradores, corrien abans de cim al cim, tot cantant, senyors del boscatge i les aigües disperses. Abraça el poble lleial, com solia, la sempre fidel mare terra, i els homes descansen tranquils sota cels favorables, sagrats, mentre un aire tot jove i suau amanyaga altre cop els que dormen, i arriba, de nou, la remor de l'Il·lí, que flueix entre plàtans, i tot anunciant l'arribada de dies més pròspers, instant-los a noves proeses, ressona la nit, lluny enllà, l'onada del déu de la mar que inunda de somnis joiosos els seus predilectes.[...] Un dia vindrà que s'aixequin els homes, després de molts somnis terribles, amb l'ànim alegre i tot jove, com era costum en els fills fastuosos de Grècia: aleshores l'airet benefactor de l'amor bufarà en un temps nou, i l'esperit de la bella natura, arribant-nos de lluny, com un déu que apareix entre núvols de plata, haurà els nostres fronts, ja més lliures, i airós restarà entre nosaltres.» (*L'arxipèlag*, Friederich HÖLDERLIN (1800), traducció de Jordi Llovet).

Amb raó, poesia i humor.

6. JOSETXO BERIAIN, *Modernidades en disputa*. Rubí: Anthropos, 2005, p. 243.